

Asia Kappaleen valmistaminen, tietokanta

Hakija Kuluttajatutkimuskeskus

Annettu 11.12.1991

Tiivistelmä *Aineiston tallentaminen tietokantaan oli kappaleen valmistamista aineistosta. Oikeus määrätä teoksen kappaleiden valmistamisesta muuttamattomana tai muutetussa muodossa kuului tekijälle. Tietokantaan sisältyvien aineistojen tulostaminen paperille tai tallentaminen CD ROM levykkeille oli myös kappaleiden valmistamista.*

SELOSTUS ASIASTA

Kuluttajatutkimuskeskus on 2.10.1991 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa oikeudesta tallentaa tietokantaan tiivistelmiä.

Kuluttajatutkimuskeskus on suunnittelemassa kuluttajatutkimusrekisteriä, johon on tarkoitus tallentaa tietoja suomalaisista kuluttajista ja kulutukseen liittyvistä tutkimuksista. Rekisteriin on tarkoitus sisällyttää myös tiivistelmät ja sisällysluettelot kustakin tutkimuksesta. Tietoja aiotaan kerätä takautuvasti vuodesta 1980 lähtien. Tietokantaa käytetään seuraavilla tavoilla:

- suorakäyttö päätteeltä
- tietokannasta tulostetaan erilaisia luetteloita
- myöhemmin tietokantaa tuotetaan myös CD-ROM-muotoisena

Lausuntopyynnössä pyydetään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Voidaanko tietokantaan tallentaa tiivistelmiä ilman tekijän lupaa?
- Entä tulostaa edelleen paperimuotoiseksi raportiksi?
- Entä CD-ROM-muotoiseksi tietokannaksi?
- Täyttääkö standardin mukaan laadittu tiivistelmä tekijänoikeuslaissa tarkoitetut luovuuden ja omaperäisyyden vaatimukset?
- Mitä muita asioita tekijänoikeuksien kannalta tulee ottaa huomioon?
- Voivatko oppilaitokset ja tutkimusorganisaatiot antaa luvan omien tutkimustensa tiivistelmien tallentamiseen vai tarvitaanko lupa tekijältä?
- Miten yleensä on toimittu vastaavissa tapauksissa?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Yleistä tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 :n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Laissa on esimerkkinluettelo suojattavista teostyypeistä, mutta luettelo ei ole tyhjentävä, vaan suojaa voivat saada myös muulla tavoin ilmenevät teokset. Valokuvista säädetään kuitenkin erikseen oikeudesta valokuvaan annetussa laissa (405/61). Tekijänoikeuslain mukaan atk-ohjelmia suojataan kirjallisina teoksina. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle.

Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen, heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, heillä on lain 6 :n mukaan tekijänoikeus yhteisesti. Lain 5 :ssä on kokoomateosta koskeva säännös. Sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia, on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Toisin sanoen kokoomateoksen tekijän on saatava alkuperäisten teosten oikeudenhaltijoiden suostumukset teosten käyttöön kokoomateoksessa.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote ylittää niin sanottuun teostasoon, millä tarkoitetaan sitä, että tuotteen tulee olla muodoltaan itsenäinen ja omaperäinen. Teostasovaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos kenenkään muun kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän samantyyppiseen lopputulokseen, jos ryhtyisi itsenäisesti vastaavaan työhön. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia, eikä tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla esimerkiksi ole merkitystä. Suoja syntyy suoraan lain nojalla, eikä sen edellytyksenä ole rekisteröintiä tai muita toimenpiteitä.

Tekijänoikeus ei suojaakaan ideoita, aiheita, periaatteita tai tietoja sinänsä, vaan sitä muotoa, jossa ne on ilmaistu. Siten esimerkiksi toisen ideoita voidaan tekijänoikeussuojan estämättä vapaasti hyödyntää, jos ne ilmaistaan itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla.

Tekijänoikeuslain 2 :n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna.

Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tietokoneen avulla voidaan teoksesta valmistaa kappaleita tulostamalla tulostuslaitteesta irrotettava tuloste, joka on luettavissa ilman apuvälineitä, sekä tietokoneen luettavissa olevassa muodossa tallentamalla teos tietokoneeseen kytkettyyn muistina toimivaan laitteeseen tai tietovälineelle tai tallentamalla se toisen tietokoneen muistiin. Teos voidaan saattaa yleisön saataviin muun muassa tietokonepohjaista tietojärjestelmää käyttäen tai levittämällä tietolevykkeitä, joihin teos on tallennettu, yleisön keskuuteen. Tekijä voi siirtää 2 :n mukaiset taloudelliset oikeutensa toiselle, esimerkiksi juridiselle henkilölle. Lain 6 :ssä tarkoitetun yhteisteoksen tekijänoikeudet tekijät voivat siirtää vain yhdessä.

Lain 4 :ssä säädetään teoksen muuntelusta ja vapaasta muuttamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tahi saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Muunteluun on siis saatava alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumus, mikä ilmenee myös lain 2:stä, jonka mukaan tekijällä on oikeus määrätä teoksesta muuttamattomana tai muutettuna.

Lain 4 :n 2 momentissa säädetään, että jos joku on teosta vapaasti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Säännöksessä on ilmaistu se tekijänoikeuden peruserä, että ideoita, aiheita ja tietoja voidaan vapaasti hyödyntää, kunhan ne ilmaistaan muodoltaan itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla. Onko jokin teos alkuperäisen muunnelma vai uusi itsenäinen teos, jää viime kädessä kussakin yksittäistapauksessa erikseen ratkaistavaksi.

Tekijänoikeuslain 3 :n mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Teosta ei saa myöskään muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, eikä saattaa yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä ei pääsääntöisesti voi sitovasti luopua 3 :n mukaisista moraalisisista oikeuksistaan.

Tekijä voi siis siirtää tekijänoikeuslain 2 :n mukaiset oikeutensa toiselle. Oikeuksien siirtämistä koskevalta sopimukselta ei edellytetä määrättyä muotoa, joten kirjallinen, suullinen tai konkludenttinen eli hiljainen sopimus voivat olla päteviä. Lain 27 :n mukaan teoksen kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus. Näin ollen esimerkiksi jonkin artikkelin saajalla ei ole pelkästään sillä perusteella, että on saanut artikkelin omistukseensa, oikeutta määrätä kappaleiden valmistamisesta artikkelista, artikkelinmuuntelusta tai yleisön saataville saattamisesta.

Tekijänoikeuslain 28 :n mukaan tekijänoikeuden luovutuksensaajalla ei ole oikeutta muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta edelleen, ellei toisin ole sovittu. Näin ollen sen, joka saa tekijänoikeudet joltakin muulta kuin alkuperäiseltä tekijältä, on varmistettava, että luovuttaja on saanut tekijältä edelleenluovutusoikeuden, koska luovuttaja ei voi luovuttaa enempää oikeuksia kuin on itse saanut. Koska lain mukaan edelleenluovutus-oikeutta ei ole, ellei toisin ole sovittu, on todistustaakka edelleenluovutus-oikeuden olemassaolosta sillä, joka oikeuteen vetoaa. Käytännössä todistustaakka yleensä edellyttää kirjallista sopimusta, josta edelleenluovutus-oikeus käy ilmi. Sama koskee myös teoksen muuttamisoikeutta. Jos kysymyksessä on työ- tai virkasuhteessa luotu teos, tekijänoikeuksien katsotaan yleensä siirtyvän työnantajalle siinä laajuudessa kuin työnantajan normaali toimiala edellyttää. Teoksen muuhun käyttöön vaaditaan alkuperäisen tekijän suostumus.

Tekijänoikeuden luovutusta koskevan sopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelusta on tekijänoikeuslain 29 :n mukaan voimassa, mitä varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista annetussa laissa (228/29) on säädetty.

Tekijän 2 :n mukaisia taloudellisia oikeuksia on rajoitettu lain 2 luvussa. Rajoitukset vaihtelevat jonkin verran eri teostyyppien osalta. Rajoitukset ovat sidoksissa myös teoksen julkistamiseen ja julkaisemiseen. Tekijänoikeuksia on rajoitettu enemmän julkaistujen teosten kuin julkistettujen teosten osalta. Tekijänoikeuslain 8 :n mukaan teos on julkistettu, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Julkistaminen on kertaluonteinen tapahtuma. Julkaistu teos on aina myös julkistettu.

Tekijänoikeuden rajoituksista voidaan mainita lainaus- eli sitaattioikeus, josta säädetään lain 14 :ssä. Sen mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lainaukseen ei tällöin tarvita tekijän suostumusta. Sitattioikeuden tarkoituksena voi olla esimerkiksi teoksen arvosteleminen, selostettavan asian selvittäminen tai havainnollistaminen sitaattiesimerkein. Pelkät sitaattikokoelmat eivät ole hyvän tavan mukaisia, joten niihin vaaditaan kaikkien tekijöiden suostumukset. Laki ei vaadi sitaattilta lyhyyttä, vaan kysymys sallittavan sitaatin pituudesta on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen ottaen huomioon lainauksen tarkoituksen sekä lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välisen suhteen. Sitattin tulee antaa oikea kuva siteerattavasta asiasta.

Sitaattioikeuden nojalla voidaan siis julkistetuista teoksista ottaa lainauksia. Sen sijaan tekijänoikeutta rajoittavien säännösten perusteella ei ole muutoin mahdollista valmistaa teoksesta tai sen osista kappaleita kuluttajatutkimusrekisteriin eikä saattaa rekisteriin tallennettuja teoskappaleita yleisön saataviin. Myös teoksen sisällysluettelo saa tekijänoikeussuojaa teoksen osana. Näin ollen kappaleiden valmistamiseen tapahtuipa se tie-

tokantaan tallentamalla tai paperimuotoisina tulosteina on saatava teoksen oikeudenhaltijan suostumus. Koska kappaleen valmistamista on ylipäänsä teoksen siirtäminen laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa, myös teoksen tallentaminen CD-ROM-levyille on tekijänoikeudellisessa mielessä kappaleen valmistamista ja edellyttää yhtä lailla tekijänoikeudenhaltijan suostumusta kuin tallentaminen jollekin muulle laitteelle.

Luettelosuojasta

Tekijänoikeuslain 49 :n mukaan luettelo, taulukko, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei valmistajan suostumuksetta saa jäljentää, ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui.

Luettelosuojan perusteena on tarve suojata työtä, joka on vaatinut paljon aikaa ja työtä. Suojan edellytyksenä on, että työssä on yhdisteltynä suuri määrä tietoa. Suojaa saa työn valmistaja, jona pidetään sitä juridista tai fyysistä henkilöä, joka taloudellisesti vastaa työstä. Tiedostot ja tietokannat saavat usein luettelosuojaa, jos ne eivät saa tekijänoikeussuojaa. Luettelosuoja on puhdasta jäljentämissuojaa. Luettelon tai sen osan jäljentäminen sellaisenaan on siten kiellettyä, mutta luettelossa olevien yksittäisten tietojen käyttäminen sinänsä on sallittua.

Vastaukset kysymyksiin

Kaikkeen edellä olevaan viitaten tekijänoikeusneuvosto vastaa lyhyesti hakijan esittämiin kysymyksiin siinä laajuudessa kuin se on mahdollista. Selvyiden vuoksi hakijan esittämät kysymykset toistetaan.

Voidaanko tietokantaan tallentaa tiivistelmiä ilman tekijän lupaa?

Tietokantaan tallentaminen on kappaleen valmistamista, joka kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin. Tekijällä on oikeus määrätä teoksen kappaleiden valmistamisesta myös muutetussa muodossa. Tekijän yksinoikeuksia on joiltakin osin rajoitettu, mutta tiivistelmien tekeminen teoksesta ja niiden tallentaminen kuluttajatutkimusrekisteriin ei ole sallittua tekijänoikeutta rajoittavien säännösten perusteella. Näin ollen alkuperäisteoksen tekijän suostumus vaaditaan tiivistelmän tallentamiseen, jos tiivistelmä on teoksen muunnelma. Tällöin on myös huolehdittava, että tekijältä saadaan oikeus alkuperäisen teoksen muuttamiseen tiivistelmäksi. Jos tiivistelmää voidaan pitää uutena itsenäisenä teoksena, alkuperäisen tekijän suostumusta ei tarvita. Yleispätevää vastausta siitä, milloin tiivistelmä olisi alkuperäisen teoksen muunnelma ja milloin uusi itsenäinen teos, ei voida antaa, vaan asia on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Toisinaan teokseen sisältyy alkuperäisteoksen tekijän itsensä laatima tiivistelmä. Se saa suojaa kuten teos muutenkin. Tällaisen tiivistelmän tallentaminen edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta. Oikeuden-

haltijan suostumus tarvitaan myös sisällysluettelon tallentamiseen, koska se saa suojaa teoksen osana.

Voidaanko tietokantaan tallennetut tiivistelmät tulostaa edelleen paperimuotoiseksi raportiksi tai tallentaa CD-ROM-levyille?

Myös tiivistelmien tulostaminen paperille tai tallentaminen CD-ROM-levyille on kappaleiden valmistamista, minkä vuoksi toimenpiteet edellyttävät tekijän suostumusta.

Täyttääkö standardin mukaan laadittu tiivistelmä tekijänoikeuslaissa tarkoitetut omaperäisyyden ja luovuuden vaatimukset?

Lausuntopyynnön liitteenä ei ole esitetty standardimuotoista tiivistelmää, joten tekijänoikeusneuvoston tiedossa ei ole miten tarkkaan standardi määrittää tiivistelmän muodon. Jos standardissa määritellään vain esitettävät asiat, käsittelyjärjestys ja tiivistelmän perusrakenne, standardi ei sinänsä estä sitä, etteikö tiivistelmä voisi yltää teostasoon. Kirjallisen teoksen teostasovaatimus on varsin alhainen. Viime kädessä tiivistelmän mahdollinen teostasoon ylittäminen on arvioitava erikseen kussakin yksittäistapauksessa, joten mitään yleistä vastausta ei voida antaa.

Mitä muita asioita tekijänoikeuksien kannalta tulee ottaa huomioon?

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei se voi lausunnossaan vastata näin yleisluonteiseen kysymykseen.

Voivatko oppilaitokset ja tutkimusorganisaatiot antaa luvan omien tutkimustensa tiivistelmien tallentamiseen vai tarvitaanko lupa tekijältä?

Jos tiivistelmä yltää teostasoon, tiivistelmien tallentamiseen tarvitaan tiivistelmän tekijänoikeudenhaltijoiden suostumukset. Se, ovatko mahdolliset oikeudet siirtyneet alkuperäisiltä tekijöiltä oppilaitoksille ja tutkimusorganisaatioille, ratkeaa mahdollisten tekijänoikeuksien luovutusta koskevien sopimusten perusteella. Tekijänoikeuksien luovutuksensaajalla eli tässä tapauksessa kuluttajatutkimuskeskuksella on selonottovelvollisuussiihtä, että luovuttaja on saanut tekijältä tarvittavat tekijänoikeudet ja oikeuden luovuttaa oikeudet edelleen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, ettei sen toimivaltaan kuulu neuvonta asioiden käytännöllisessä järjestelyissä, joten tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa viimeiseen kysymykseen siitä, miten käytännössä yleensä toimitaan vastaavanlaisissa tapauksissa. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan kuuluu lausuntojen antaminen ainostaan lain soveltamista koskevista kysymyksistä.(jaosto)